

EGRELL

Institució per a l'Estudi, Gestió i Recuperació
dels Ecosistemes Lleidatans

www.egrell.org

**VI Simposi sobre
l'Ensenyament
de les Ciències de la Natura**

Balaguer
(La Noguera)
7, 8 i 9 de març de 2002

ITINERARI SECANS

ITINERARI SECANS

Presentació: Proposem un itinerari que permet veure de forma complerta la diversitat dels diferents secans que trobem a la Plana de Lleida. La descripció del recorregut l'hem centrat en l'aspecte ornitològic, doncs els ocells són el màxim atractiu que ens ofereixen els secans en una primera aproximació, i que sedueixen a tots els visitants. L'hem dividit en dos parts: el secà de Bellmunt, i el secà d'Alfés-Mas de Melons.

Secà de Bellmunt: Aquest avança del nord-oest cap al sud-est, des de la Sentiu de Sió fins vora la serra d'Almenara, sembre ben definit al sud per les serres del Camp i de les Quadres. Al nord el tanquen els petits vessants que cauen cap al riu Sió.

Es tracta d'un pla sobre substracte guixenc d'aproximadament 12 quilòmetres de llarg per 2 d'ample, continuació natural de la serra Llarga, que ens queda a l'oest. Conreat bàsicament per cereal (ordi) amb petites taques i franges ermes als caps dels tossals i al mig del pla. Aquest fet l'hi dóna una riquesa ornítica i botànica molt interessant. Degut a aquesta riquesa botànica, una bona part de la serra de les Quadres, aprox. 400 hectàrees, està integrada al Pla d'Espais Naturals (PEIN).

Tot i la protecció de la serra de les Quadres, i essent els plans de Bellmunt un dels millors espais de Catalunya per l'avifauna estèpica, s'ha de lamentar la total desprotecció de la resta de l'àrea. És més, gairebé la totalitat de l'espai està inclòs dins l'àrea regable del canal Segarra-Garrigues. La possible posada en reg d'aquest espai comportaria la total desaparició de la riquesa ornítica de caràcter estèpic d'aquests plans.

Apart d'acollir una bona mostra en general d'ocells estèpics, la importància ornítica l'hi be donada sobretot per dos fets: ésser la zona de Catalunya i possiblement del nord-est de la Península Ibèrica amb més densitat de sisó i el de tenir una de les tres colònies més importants de Catalunya d'esperver cendrós.

En general, a partir de la segona setmana de juny, es produeix la sega del cereal i al cap de poques setmanes i quant la majoria d'ocells han acabat la seva reproducció, la intensitat de les observacions baixa molt. Cal tenir-ho en compte a l'hora de programar una visita a aquesta zona i per extensió a la resta de zones agrícoles de secà de la Plana de Lleida. La millor època per visitar aquest i altres "secans" va de mitjans de març a finals de juny.

Donat el caràcter guixenc i argilós del terreny, després d'una forta pluja els camins esdevenen pistes de patinatge, llavors és convenient no circular-hi ni tan sols amb vehicle tot terreny.

Accés: Situats a Balaguer, sortirem en direcció a la Seu d'Urgell per la carretera C-13. Uns 2 quilòmetres després, just quan trobem la placa del km. 33, girarem a la dreta cap a una estreta carretera sense indicacions. Es tracta d'un tram de l'antiga carretera a Agramunt i que ens portarà al cap de 3 quilòmetres a la Sentiu de Sió. Hem indicat el pas per aquest antic tram i no per la carretera nova, ja que val la pena admirar les magnífiques vessants ermes al sud de la carretera, que fan de límit al pla que anem a visitar, i que contenen comunitats florístiques destacades.

Just a l'entrada de la Sentiu, girarem a la dreta per seguir per l'avinguda de Catalunya fins al final del poble, on davant d'una casa de pedra s'acaba el paviment i situem el km. 0 del nostre recorregut.

Itinerari: Uns 250 metres després del descrit km. 0, girarem a la dreta per seguir sempre cap a l'est. A partir del km. 2, el recorregut es fa més interessant, al tenir molta més vista. Durant tot aquest primer tram, (terme de la Sentiu) la major part de les taques ermes que podem observar estan plantades amb pins. Veurem al fons i a la dreta, dalt d'un dels turons de la serra de les Quadres, el poble de Bellmunt.

A partir del km 3, ja lliure de pins, i degut a les franges ermes que hi ha entre cultius, serà fàcil, de març a principis de juny, veure i escoltar els mascles de sisó durant la seva parada nupcial. Tot i nidificar als camps de cereal, el sisó necessita els erms i guarets com a zona d'alimentació; així doncs aquesta alternança entre cultius i franges ermes l'hi és molt favorable. També serà fàcil observar i escoltar, sobretot al capvespre, part de la nombrosa població de torlit present a la zona gràcies a aquestes franges ermes.

També a partir d'aquí i fins que ens creuem amb la carretera de Bellmunt a Montgai es troba cada any la millor zona de nidificació de l'esparver cendrós. Si visitem la zona durant el juny, observarem petites taques de cereal (1/2 ha.) sense segar. Es tracta de l'espai que es deixa, de comú acord amb el propietari del camp, amb indemnització inclosa, fins a l'envol dels polls d'aquest rapinyaire. Cal no atansar-se a aquestes taques i sobretot no entrar dins el cereal, ja que el rastre que deixem podria afavorir la predació dels polls per guineus o gossos.

Un quilòmetre després i davant d'una granja i un magatzem, ens hem de desviar a la dreta i al cap de pocs metres altre cop a l'esquerra, per continuar com sempre cap a l'est. En aquesta zona potser més que en altres, observarem a l'altra banda del pla (sud) bastants arbres als marges dels camps de cereal. En aquests arbres i nidifica entre d'altres, alguna parella de cornella, fet poc habitual en una zona gens boscosa. Els nius de cornella i els de la més nombrosa garsa, son aprofitats per l'abundant població de xoriguer comú, que a diferència d'altres espais de la Plana de Lleida on aprofita bàsicament els forats a les cabanes per nidificar, aquí ho fa gairebé de forma exclusiva als nius d'aquests còrvids. També aprofiten aquests nius unes poques parelles de falcó mostatxut.

Al km. 5'4 de la sortida de la Sentiu, i al travessar una canalització elevada girarem a la dreta seguint la mateixa canalització. És un bon lloc per observar els abellerols caçant.

Km. 7, carretera de Bellmunt a Montgai que travessarem. Al cap de poc, el pla es torna més ample. Trobarem varies bifurcacions a dreta i esquerra. Si volem seguir el camí indicat, en cas de dubte cal seguir sempre paral·lels a la zona central més plana.

11'5 quilòmetres després de la Sentiu el camí s'acaba, trobant-se amb un altre, més important. Si girem cap a la dreta (sud), veurem al cap de pocs metres el canal d'Urgell que en aquest punt passa enfonsat uns metres per sota del pla. Això fa que al seu voltant i durant aproximadament un quilòmetre es formin uns petits cingles terrosos que són aprofitats, entre d'altres, per una important colònia de gralla, que troba aquí un lloc ideal per nidificar, ja que a pocs metres té un abocador d'escombraries on té abundant menjar. També hi troben refugi per criar unes quantes parelles de xoriguer comú i alguna de mussol comú i d'òliba. També es pot observar alguna parella de gaig blau. Tots aquests ocells comparteixen el lloc amb nombroses famílies de conill, que junt amb la vegetació que hi creix al voltant del canal, li donen al lloc un aspecte molt atractiu.

Si seguim el camí que va paral·lel al canal cap al sud trobarem al cap de poc una carretera que seguint-la cap a la dreta ens portarà a Castellserà en pocs quilòmetres. Un cop al poble seguim primer la indicació "al rellevo" i després la d'Ivars d'Urgell, arribarem a la carretera de Balaguer a Tàrraga.

Secà d'Alfés-Mas de Melons: Secà cerealístic al sud-est de la ciutat de Lleida, amb guarets i erms, i alguns ametllers. Aquest és sense dubte el secà de caire estèpic més important que resta a Catalunya. Una petita part, en concret la Reserva Natural Parcial de Mas de Melons, està declarada ZEPA (zona d'especial protecció per als ocells), figura de protecció que recull la Unió Europea.

Accés: Novament a Balaguer, ens arribem fins a Lleida, i d'allí, per l'accés a l'autopista en direcció a Maials. Abans d'arribar al peatge sortim a la N-230. A la sortida d'Alfés, just davant la gasolinera, trobem a l'esquerra el camí d'Aspa.

Itinerari: En aquest punt podem veure com la carretera transcorre entre ametllers i camps de cereal. Aquest és un bon lloc per veure espècies com l'esparver cendrós, el sisó, el mussol comú i el botxí. A la tardor, en canvi, hi trobarem el falcó mostatxut i, a l'hivern, l'arpella pàl·lida i l'esmerla. Quan la ctra. passa per sobre el riu Set, cal estar atents per veure a la merla blava i el còlit negre, ocells típics de petits barranquets, i a l'hivern els arbres del marge del riu acullen molts petits ocells.

Continuant en direcció Castellldans, el bosc de ribera es fa més espès, i hi podrem detectar al tord ala-roig. Entre la vegetació hi troben altres ocells com el gratapalles i el tallarol capnegre entre d'altres, com els esmentats anteriorment. Més endavant arribem a un pla extens, on és fàcil observar-hi l'aligot comú, el capsigrany, el còlit ros i la cogullada fosca. Aquesta és també una de les principals àrees de dispersió per als joves i immadurs d'àguila daurada i àguila cuabarrada.

A Castellldans girarem i tornarem pel mateix camí cap a Aspa, fins a la carretera d'Artesa. A uns 5 km girarem a la dreta, seguint una pista, paral·lela a un aeròdrom d'aeromodelisme, què poc a poc va deteriorant-se. En aquest tram hem d'estar atents per descobrir la ganga, el xoriguer petit i el trenca, uns dels ocells més amenaçats de Catalunya, i si fem una excursió nocturna, amb tota seguretat escoltarem el cant carecterístic del siboc, de l'enganyapastors i del torlit. Al cap d'uns 3 km arribarem a l'extrem oriental de la Reserva Natural Parcial de Mas de Melons, on farem mitja volta.

Travessarem la carretera i seguirem la pista cap a ponent, des d'on tindrem unes bones perspectives del magnífic paisatge que ens ofereix aquest itinerari. Després d'una creuament, girem a la dreta i travessem l'autopista. Just a l'altre costat agafem el camí de l'esquerra què ens portarà a la Timoneda d'Alfés. En aquest darrer tram, i durant la migració, hi veurem sovint al còlit gris i probablement també al falcó mostatxut sobre els camps llaurats.

La Timoneda d'Alfés un lloc excepcional, per ser la darrera timoneda encara relativament ben conservada de Catalunya, el darrer reducte actual d'un tipus de vegetació típic i genuí de la Plana de Lleida, i tot un patrimoni a conservar. A més, és l'únic lloc a tota Catalunya on viu i cria l'alosa becuda o de Dupont. Aquesta és una espècie amagadissa, amb la que necessitarem bones dosis de paciència i sort si la volem veure, però és molt més fàcil sentir-la cantar, sobretot de matinada i cap al tard. Altres alàudids més abundants són la calàndria i la terrorola vulgar, aquesta només a la primavera i l'estiu. Aquí també cal remarcar, a la primavera, la presència del cucut reial així com la del gaig blau, el siboc i la trenca, que crien a la zona.

EGRELL, desembre'01